

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om Finlands Akademi

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att lagen om Finlands Akademi ändras. Det föreslås ändringar i paragraferna om Finlands Akademis administrativa ställning, uppgifter, styrelse och vetenskapliga forskningsråd.

Lagen avses träda i kraft den 1 april 2018.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLL	2
ALLMÄN MOTIVERING	3
1. INLEDNING	3
2. NULÄGE	3
2.1. Lagstiftning och praxis	3
2.2. Internationell utveckling	3
2.3. Nuläge	6
3. MÅLSÄTTNING OCH DE VIKTIGASTE FÖRSLAGEN	8
3.1. Målsättning	8
3.2. Alternativ för genomförandet	9
3.3. De viktigaste förslagen	9
4. PROPOSITIONENS KONSEKVENSER	9
5. BEREDNINGEN AV PROPOSITIONEN	10
5.1. Beredningsskeden och beredningsmaterial	10
5.2. Remissyttranden och hur de har beaktats	11
6. SAMBAND MED ANDRA PROPOSITIONER	12
DETALJMOTIVERING	12
1 LAGFÖRSLAG	12
2 IKRAFTTRÄDANDE	13
3 FÖRHÅLLANDE TILL GRUNDLAGEN SAMT LAGSTIFTNINGSORDNING	13
LAGFÖRSLAG	14

ALLMÄN MOTIVERING

1. Inledning

2. Nuläge

2.1. Lagstiftning och praxis

Administrativ ställning

Finlands Akademi, som omfattas av undervisnings- och kulturministeriets ansvarsområde, är en finansär av vetenskaplig forskning och har i forsknings- och innovationssystemet i Finland nått en etablerad ställning. Finlands Akademi har också andra nationella och internationella uppgifter inom vetenskaps- och forskningspolitiken. Lagen om Finlands Akademi (922/2009) innehåller bestämmelser om den administrativa ställningen för Finlands Akademi. Enligt bestämmelserna är Finlands Akademi ett centralorgan för vetenskapsförvaltningen. Akademin hör till undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde.

Akademins uppgifter

I lagen om Finlands Akademi föreskrivs vilka Finlands Akademis uppgifter är. Enligt lagen har Finlands Akademi till uppgift att främja den vetenskapliga forskningen och utnyttjandet av den, utveckla det internationella samarbetet inom vetenskapen, vara sakkunnigorgan i frågor som gäller forskningspolitik, bevilja finansiering för vetenskaplig forskning, forskarutbildning och utveckling av forskningsförutsättningarna samt att utföra andra vetenskapspolitiska sakkunniguppgifter som anges genom förordning av statsrådet eller anförtros Akademin av undervisnings- och kulturministeriet.

Vetenskapliga forskningsråd

Enligt lagen om Finlands Akademi utfärdas det bestämmelser om de vetenskapliga forskningsråden vid Akademin genom förordning av statsrådet. Forskningsråden sköter Akademins uppgifter inom respektive verksamhetsområden. I lagen föreskrivs det också om forskningsrådets sammansättning och mandatperioder och om hörandeförfarandet när forskningsråd tillsätts. Statsrådets förordning om Finlands Akademi (979/2009) innehåller närmare bestämmelser om antalet vetenskapliga forskningsråd och fördelningen av vetenskapsområden.

2.2. Internationell utveckling

Sverige

I Sverige är Vetenskapsrådet det finansierings- och sakkunnigorgan för vetenskaplig forskning som motsvarar Finlands Akademi. Vetenskapsrådets huvuduppgift är att finansiera högklassig vetenskaplig forskning och genom det påverka samhällsutvecklingen. Dessutom fungerar Vetenskapsrådet som rådgivare för regeringen när det gäller vetenskapspolitik och har också till uppgift att främja vetenskaplig kommunikation. Den finansiering som Vetenskapsrådet fördelar är konkurrensutsatt forskningsfinansiering, som beviljas de bästa projekten på basis av ansökningar och kollegial bedömning. Vetenskapsrådet finansierade 2015 vetenskaplig forskning med 6,8 miljarder kronor (cirka 740 miljoner euro). Vetenskapsrådet är underställt Utbildningsdepartementet.

Lagen om Vetenskapsrådet (2000:662) innehåller tre paragrafer, enligt vilka Vetenskapsrådets uppgift är att finansiera forskning av högsta vetenskapliga kvalitet, och fler än hälften av ledamöterna i Vetenskapsrådets styrelse ska representera högskolor. Regeringen utser ledamöterna i Vetenskapsrådets styrelse. Dessutom kan regeringen meddela närmare föreskrifter om Vetenskapsrådets uppgifter och interna organisation samt om hur ledamöterna i Vetenskapsrådets styrelse ska utses.

I förordningen med instruktion för Vetenskapsrådet (2009:975) finns närmare bestämmelser om bland annat Vetenskapsrådets uppgifter, styrelse och forskningsråd. Vetenskapsrådets styrelse har nio ledamöter, av vilka sex väljs bland medlemmarna i forskningsråden och tre utses av regeringen. Mandatperioden för styrelsens ledamöter är tre år och ledamöterna får utses för högst två mandatperioder i följd. Vetenskapsrådet har tre ämnesråd (humaniora och samhällsvetenskap, medicin och hälsa samt naturvetenskap och teknikvetenskap) samt ett råd för forskningens infrastrukturer och fem kommittéer (kommittén för utvecklingsforskning, kommittén för konstnärlig forskning, kommittén för klinisk behandlingsforskning, kommittén för kliniska studier och utbildningsvetenskapliga kommittén). Dessutom kan Vetenskapsrådet tillsätta andra kommittéer. Ämnesrådena har 8–11 ledamöter, rådet för forskningens infrastruktur 13 ledamöter och kommittéerna 7–13 ledamöter.

Utöver Vetenskapsrådet har Sverige fyra andra nationella forskningsfinansiärer. Forskningsrådet Formas finansierar forskning inom området hållbar utveckling, forskningsrådet Forte inom hälsa, arbetsliv och välfärd och Energimyndigheten inom energiforskning. Innovationsmyndigheten Vinnova finansierar innovationsprojekt.

Till förordningen om Vetenskapsrådet fogades det 2013 en paragraf, enligt vilken Vetenskapsrådet ska tillsätta en samordningsgrupp tillsammans med andra nationella forskningsfinansiärer (Vinnova, Formas, Forte och Energimyndigheten). Samordningsgruppens uppgift är att utarbeta analyser, strategier och forskningsprogram samt ge förslag till utveckling och förnyande av forskningsverksamheten.

Norge

I Norge har funktionerna för finansiering av vetenskaplig, praktiskt förankrad, tillämplig och strategisk forskning nationellt koncentrerats till Forskningsrådet. Forskningsrådet har också till uppgift att vara den huvudsakliga forskningspolitiska rådgivaren för Norges regering, statsförvaltningen och forskningsssamfundet. En av rådets centrala uppgifter är att säkerställa att Norge satsar tillräckligt på forsknings- och utvecklingsarbete samt att öka det internationella samarbetet till exempel via EU:s ramprogram. Forskningsrådets årliga budget är cirka nio miljarder norska kronor (cirka 972 miljoner euro).

Forskningsrådets uppgift är att identifiera Norges forskningsbehov och rekommendera nationella prioriteringar, som det stöder genom sina riktade finansieringsinstrument. Forskningsrådet kan strategiskt styra främjandet av nya vetenskapsområden, skapandet av förutsättningar för högklassig forskning och beaktandet av nya samhällsbaserade initiativ inom forskningen.

Forskningsrådets styrelse, styrelsens ordförande och viceordförande samt ordförandena för de fyra forskningsenheterna utses av kungen för en mandatperiod på fyra år. Medlemmarna i forskningsenheterna utses av forskningsrådets styrelse. Av medlemmarna förutsätts förtrogenhet med forskning, affärsverksamhet, industri och samhällsfrågor. Medlemmarna kan utses för högst två mandatperioder i följd. Forskningsenheterna är indelade i följande fyra områden: området vetenskap, som har två underområden (medicin och naturvetenskap samt humaniora och samhällsvetenskap), området energi, naturresurser och miljö, området samhälle och hälsa och området innovationer.

Forskningsrådet leds av Norges kunnskapsdepartement, men när det gäller ministeriernas budgetberedning diskuterar rådet årligen med Norges alla sexton ministerier. Rådets uppgift är att samordna ministeriernas syn på forskning och identifiera de nationella prioriteringarna.

Förenade kungariket

Våren 2017 godkände Förenade kungarikets parlament ett lagförslag om att slå samman sju vetenskapliga forskningsråd, som tidigare varit separata från varandra, en innovationsaktör samt en del av forskningsrådet

för finansiering av Englands högskoleutbildning till en enda helhet. Bakom detta ligger de snabba förändringarna i verksamhetsmiljön och behovet att svara på komplicerade interdisciplinära utmaningar bättre än tidigare och att flexibla överskrida traditionella gränser mellan förvaltningsområden. Genom ändringen strävar man efter bättre hörbarhet för forskningssystemets röst i samhällsdebatten, ökande effektivitet och starkare strategisk ledning av forskningsfinansieringen. Genom ändringen och de övriga utvecklingsåtgärder som anknyter till den kommer antalet organisationer inom förvaltningsområdet för ministeriet för företagsverksamhet, innovationer och färdigheter (Department for Business, Innovation and Skills) i Förenade kungariket att minska från tio till två, vilket enligt propositionen förväntas förbättra möjligheten att nå de uppställda politiska målen samtidigt som de vetenskapliga forskningsrådets identitet och oberoende bevaras.

Nederländerna

De Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) är en stödorganisation för Nederländernas vetenskapliga forskning. Organisationen finansierar både forskning och upprätthåller forskningsinstitut. NWO styrs av undervisnings- och kulturministeriet, men det är en oberoende organisation vars verksamhet regleras av lagen om NWO och av en anvisning för god förvaltning (the Dutch Code of 'Goed Bestuur').

NWO:s organisation förnyades genom en lag som sattes i kraft 2017. NWO:s styrelse (executive board) ansvarar för paraplyorganisationens verksamhet och fördelar den årliga budgeten till olika aktiviteter. Styrelsen tillsätter enheternas råd (board) och deras ordförande samt ansvarar för åtgärder mellan enheterna. Forskningsenheterna är indelade enligt vetenskapsgren i följande fyra områden: 1) naturvetenskaper, 2) tillämpad vetenskap och ingenjörsvetenskap, 3) samhällsvetenskap och humanistisk vetenskap samt från och med 2019 4) hälsoforskning.

Syftet med förnyelsen har varit att öka flexibiliteten, effektiviteten och samarbetet inom NWO:s verksamhet, så att den bättre kan reagera på förändringarna i verksamhetsmiljön. Genom en organisationsstruktur som är enhetligare än tidigare kan man också bättre uppfylla behovet att öka tvärvetenskapligt samarbete.

Europeiska forskningsrådet

Europeiska forskningsrådet (European Research Council, ERC) har bildats av Europeiska unionen (EU) och är en organisation som finansierar högklassig forskning, dvs. beviljar toppforskare och deras forskningsgrupper finansiering för banbrytande forskning. En forskare varifrån som helst i världen kan få ERC-finansiering för genomförande av ett ambitiöst projekt i Europa. Målet är att stärka kunnandet, dynamiken och kreativiten inom europeisk forskning.

Europeiska forskningsrådet består av ett oberoende vetenskapligt råd (Scientific Council) och dess genomförandeorgan (European Research Council Executive Agency), som i form av arbetsprogram genomför Europeiska forskningsrådets verksamhet. Det vetenskapliga rådet utarbetar sin verksamhetsstrategi och beslutar självständigt om ansökningsformerna samt experterna inom kollegial bedömning (dvs. peer review). Målet är att forskarsamhället betraktar processen för kollegial bedömning som högklassig och trovärdig. Det vetenskapliga rådets budget är cirka 13 miljarder euro 2014–2020.

I enlighet med specialprogrammet för genomförande av Horisont 2020, som är EU:s ramprogram för forskning och innovation (2014–2020), utser Europeiska kommissionen med stöd av en oberoende identifieringskommittés förslag ledamöterna (22 ledamöter på en gång) i det vetenskapliga rådet vid Europeiska forskningsrådet. Det vetenskapliga rådet består av ansedda internationella forskare och har en bred representation av olika vetenskapsgrenar. Mandatperioden för ledamöterna är fyra år. Europeiska

forskningsrådet leds av det vetenskapliga rådets ordförande, som också är dess officiella företrädare. Ordföranden bistås av tre vice ordförande, av vilka var och en företräder ett av de huvudsakliga forskningsområdena vid Europeiska forskningsrådet, nämligen fysikaliska vetenskaper och ingenjörsvetenskaper, vetenskaper om den levande naturen (inklusive biovetenskaper och hälsoforskning samt medicin) samt samhällsvetenskaper och humanistiska vetenskaper. Det vetenskapliga rådet utser inom sitt forskningsområde paneler (totalt 25), som är på förhand tematiskt fastställda. I dessa paneler bedöms (rating) forskningsansökningarna och det föreslås finansiering för dem (ranking).

2.3. Nuläge

Administrativ ställning

Behovet av Akademiens ställning som nationell expert på vetenskap och forskning sträcker sig utanför förvaltningsområdet för undervisnings- och kulturministeriet. Bland annat bildandet av den nya typen av forsknings- och innovationsråd som leds av statsministern samt det ökade behovet av gränsöverskridande samarbete mellan förvaltningsområden till exempel när det gäller evidensbaserat beslutsfattande inverkar på ett avgörande sätt också på Akademiens ställning. Ställningen som expert på vetenskap och forskning visar sig till exempel genom en sådan dimension där vetenskapens och forskningens resultat stöder politikutvecklingen. Om Akademien hade en bredare ställning som expert på vetenskap och forskning än enligt den gällande lagstiftningen, skulle Akademien ha möjlighet att tillhandahålla vägledning för forskningspolitiskt beslutsfattande och att se till att vetenskap och forskning är en synlig del av beslutsfattandet och debatten i samhället. Genomslagskraften av Akademiens verksamhet skulle stärkas av en aktivare roll i dialogen mellan forskningssamfundet och det övriga samhället.

Akademiens uppgifter

Att främja vetenskaplig forskning och utnyttjandet av den har i lagen fastställts som Akademiens primära uppgift. De övriga uppgifter som fastställs i lagen, särskilt utvecklingen av internationellt samarbete, verksamheten som sakkunnigorgan samt beviljandet av finansiering genomför var och en för sig denna uppgift att främja. Att vara ett sakkunnigorgan kan granskas med utgångspunkt i att Akademien är en sammanslutning av förtroendeorgan och å andra sidan ett ämbetsverk. Granskningen av dessa båda dimensioner inverkar på fastställandet av Akademiens roll som sakkunnig.

Enligt de synpunkter som samlades in från intressentgrupperna våren 2017 är Akademiens viktigaste uppgift i praktiken att bevilja finansiering för högklassig vetenskaplig forskning. Finansieringsuppgiften är hörnstenen för Akademiens existens, men det är viktigt att granska dess förhållande till de övriga i lagen fastställda uppgifterna och ordnandet av att sköta dessa uppgifter i en föränderlig verksamhetsmiljö. Det hur utförandet av Akademiens finansieringsuppgift ordnas påverkar också utförandet av de övriga uppgifterna. För närvarande utgör finansieringsuppgiften den största delen av Akademiens verksamhet och för de övriga uppgifterna kvarstår avsevärt mindre resurser. Genom författningsändringar som gäller Akademiens uppgifter kan man också påverka att den allmänna uppgiften att främja vetenskaplig forskning, till exempel genom sakkunskap eller internationellt samarbete, kan få mer resurser än för närvarande.

Behovet att stärka evidensbaserat beslutsfattande har ökat. När informationsförmedlingen blir snabbare och antalet olika informationskällor som i mindre grad bygger på evidensbaserad information ökar, har det blivit allt viktigare att säkerställa att grunden för det samhälleliga beslutsfattandet är stark. Detta gäller även och kanske framför allt forsknings- och innovationspolitiken. Evidensbaserat beslutsfattande kräver ett starkt och allmänt tillgängligt informationsunderlag. Ett beslutsfattande som allt mer stöder sig på evidensbaserad information kräver en avsevärd ökning av informationsunderlags- och analysverksamheten och ett närmare samarbete mellan särskilt ministeriet och aktörerna inom dess förvaltningsområde för att stärka

informationsunderlaget. Av organisationerna inom förvaltningsområdet har särskilt Finlands Akademi av tradition kunskap som anknyter till informationsunderlag och analysverksamhet och den kunskapen har också hittills använts som stöd för beslutsfattande. Genom digitaliseringen övergår man inom informationsproduktionen och analysverksamheten till realtid. Materialens betydelse, deras öppenhet och betydelsen av öppna förfaringsätt som blir allt vanligare framhävs inte bara inom vetenskapen utan också i den politiska verksamheten. Eftersom befintliga datamängder och datamängder som samlas in är mycket omfattande och förändringarna i vår verksamhetsmiljö blir allt mer komplicerade, kräver utnyttjandet av informationsunderlaget allt mångsidigare kunskaper och delande. I fortsättningen behövs allt gedignare förmåga att producera information, men det krävs kanske ännu mer förmåga att dra slutsatser med stöd av det tillgängliga informationsunderlaget genom att sammanföra också olika intressen till exempel för att göra strategiska val. I vetenskapspolitiken kräver detta djupgående samarbete mellan undervisnings- och kulturministeriet och Finlands Akademi.

Det är klart att de förtroendevalda i Akademiens organ inte kan lägga en större del av sin tid på arbetet i organen än för närvarande. Det är också viktigt att hitta sätt genom vilka även de övriga vetenskapspolitiska uppgifterna vid sidan av finansieringsbesluten i rådets arbete framhävs mer än för närvarande.

Nationellt behövs det en stark aktör för att främja öppna förfaringsätt i forsknings- och innovationssystemet. Med hänsyn till Akademiens nuvarande uppgifter och prioriteringarna i den uppgiftsdefinition som dryftas är främjandet av en allt större öppenhet på nationell och internationell nivå en naturlig del av Akademiens verksamhet.

På längre sikt är det eftersträvansvärt att man utreder möjligheterna som digitalisering erbjuder att förenkla rutinerna i samband med finansiering från Akademin utan att riskera verksamhetens kvalitet, vilket också kan leda till behov av att ändra lagstiftningen i ett senare skede.

Vetenskapliga forskningsråd

Verksamheten och uppgifterna i forskningsråden vid Finlands Akademi förnyades avsevärt senast 1995, då antalet forskningsråd minskades och antalet förtroendevalda i dem skars ned.

Till de viktigaste uppgifterna i Akademiens vetenskapliga forskningsråd hör att bereda och fatta finansieringsbeslut med stöd av extern kollegial bedömning. Det är mycket viktigt att medlemmarna i forskningsråden har en bred och högtstående vetenskaplig sakkunskap.

I praktiken har arbetet i forskningsråden förändrats på 20 år och utvecklats på många sätt. Processen för bedömning av finansieringsansökningar har kontinuerligt utvecklats, paneler som består av internationella experter har blivit en central del av bedömningen av ansökningar och kriterierna för beslutsfattandet har blivit mångsidigare. Samtidigt har den vetenskapliga forskningen och sätten att genomföra den förnyats. Det har skett betydande strukturella förnyelser inom forsknings- och innovationsverksamheten bland annat i form av den nya universitetslagen och reformen av forskningsinstitut. Dessutom har den långvariga ökningen av forskningsfinansiering upphört, vilket har lett till ökad konkurrens i Finlands Akademi finansieringsinstrument. I forskningsråden vid Finlands Akademi har utmaningen allt mer blivit att endast en liten del av de högklassiga ansökningarna kan beviljas finansiering.

I enlighet med bestämmelserna i lagen sköter forskningsråden Akademiens uppgifter inom sina respektive verksamhetsområden. Akademiens uppgifter är en mångsidig helhet där det finns behov av att ändra prioriteringen. Den gällande författningsutformningen kan i värsta fall leda till mycket splittrat och även motstridigt fungerande forskningsråd. Med hänsyn till det ökande behovet av mångdisciplinär forskning och forskning som överskrider gränserna för verksamhetsområden är det viktigt för att säkerställa att Akademiens

verksamhet är av hög kvalitet, effektiv och enhetlig att Akademin verksamhet utvecklas som en helhet där de vetenskapliga forskningsråden är en viktig del. De vetenskapliga forskningsråden ska även i fortsättningen utöver finansieringsuppgiften ha en viktig roll som utvecklare av sitt verksamhetsområde. Till exempel i Nederländerna och i Förenade kungariket har man i de senaste reformerna av organisationerna för forskningsfinansiering uppfyllt motsvarande förändringsbehov genom att göra verksamheten enhetligare än tidigare och samarbetet mellan forskningsråden intensivare. Det kan också konstateras att den indelning i verksamhetsområden för forskningsråden som fastställs genom den förordning som utfärdats med stöd av lagen inte på bästa möjliga sätt uppfyllt de behov som den förändrade verksamhetsmiljön har gett upphov till exempelvis när det gäller mångdisciplinär verksamhet. Samtidigt måste man konstatera att främjandet av mångdisciplinär och interdisciplinär verksamhet också kräver andra åtgärder än att genom förordning ändra forskningsrådsindelningen. Dessa åtgärder hänger samman med organisationen av Akademin verksamhet och dess förfaringsätt, som påverkas effektivast genom instruktionen, arbetsordningen och andra anvisningar.

Det finns skäl att utveckla utnämningsprocessen i forskningsråden i en öppnare och transparentare riktning. I författningarna har antalet medlemmar i forskningsråden varit flexibelt, men i praktiken har forskningsråden haft samma storlek oberoende av om antalet ansökningar och sålunda arbetsmängden mellan olika forskningsråd har varierat mycket. Antalet medlemmar i forskningsråden skulle inom ramen för författningarna kunna variera mer än vad man har varit van vid, så att beslutsfattandet blir effektivare och arbetsmängden jämnare fördelad. Det skulle dock fortfarande inte vara ändamålsenligt att medlemmarna i forskningsråden företräder en viss vetenskapsgren, organisation eller någon annan intressentgrupp. Detta är allt viktigare i en situation där antalet forskningsråd skärs ned från fyra forskningsråd till tre.

Sammansättningen av de olika organen vid Akademin och mandatperioderna varierar i viss mån. För skillnaderna mellan de olika organens sammansättning och mandatperioder finns det klara grunder med hänsyn till ändamålsenlighet och behov. Vid övervägandet ska man balansera mellan att säkerställa kontinuiteten och aktiva forskares möjligheter att delta och ojävt beslutsfattande. För att säkerställa långvarig verksamhet är det ändamålsenligt att bevara möjligheten till två mandatperioder i följd för medlemmarna i Akademin styrelse och rådet för strategisk forskning. När det gäller forskningsråd är det viktigt att fortfarande också kunna välja som medlemmar aktiva forskare, varvid med tanke på deras arbetsförutsättningar begränsningen av perioden till en mandatperiod förbättrar sannolikheten att de även i fortsättningen samtycker till att bli forskningsrådsmedlem.

3. Målsättning och de viktigaste förslagen

3.1. Målsättning

Syftet med de föreslagna ändringarna av Finlands Akademi administrativa ställning, uppgifter och vetenskapliga forskningsråd är att möjliggöra att förändringarna i verksamhetsmiljön kan beaktas i utvecklingen av Akademin verksamhet bättre än tidigare. Fortfarande är målet att förbättra grunden för det samhälleliga beslutsfattandet och att säkerställa de bästa förutsättningarna för högkvalitativ, effektiv och förtroendeingivande verksamhet vid Akademin.

Genom reformen av Akademin förvaltning och ledning vill man förbättra förutsättningarna för övergripande strategisk ledning av Akademin och för Akademin förmåga att som helhet svara bättre än för närvarande på förändringarna i verksamhetsmiljön.

Genom reformen strävar man efter att arbetet i och strukturen av forskningsråden vid Finlands Akademi på bästa möjliga sätt kan uppfylla de framtida behoven av att främja vetenskapen med hänsyn till att vetenskapens höga internationella kvalitet, genomslagskraft och förnyelse ska stödjas.

3.2. Alternativ för genomförandet

Lagen och förordningen om Finlands Akademi fastställer ramarna för verksamheten vid Akademien. Förutsättningen för att de ovan anförda målen ska uppnås är att bestämmelserna stöder bland annat att förändringar i verksamhetsmiljön beaktas bättre och att Akademien leds strategiskt på ett övergripande sätt. Således finns det i praktiken när det gäller att uppnå målen inga alternativ till ändring av lagen och förordningen.

3.3. De viktigaste förslagen

Definitionen av Finlands Akademis administrativa ställning ska ändras så att den bättre motsvarar Akademins aktuella faktiska och i fortsättningen starkare ställning som sakkunnigorganisation inom vetenskapen och forskningen. Den föreslagna ändringen ersätter också den ålderdomliga ordalydelsen i den gällande lagen.

Akademins lagstadgade uppgiftsdefinition ska förtydligas genom att samla uppgifterna i en förteckning med tre punkter. Ändringen av utformningen av uppgifterna stöder också den föreslagna ändringen i 1 § om Akademins funktion som sakkunnigorganisation.

Det föreslås att bestämmelserna om de vetenskapliga forskningsråden ändras när det gäller uppgiftsdefinition och mandatperioder. I fråga om forskningsrådets uppgifter föreslås det utöver i lagen också närmare bestämmelser i instruktionen för Akademien. När det gäller mandatperioderna för medlemmarna i forskningsråden ska enligt ändringen samma person kunna utses till forskningsrådsmedlem endast för en mandatperiod undantaget en situation där den berörda personen är medlem i forskningsrådet en period, varefter han eller hon kan utses till ordförande för forskningsrådet under en period. Genom att begränsa antalet mandatperioder i följd till en, eller i fråga om ordförande till två, görs forskningsrådsarbetet attraktivt också i fortsättningen för aktiva forskare, eftersom utgångspunkten är att arbetet i forskningsrådet binder medlemmarna endast tre år.

Bestämmelsen om förvaltningsämbetet ska ändras så att förvaltningsämbetet ansvarar för beredningen av ärenden samt för föredragningen, avgörandet och verkställigheten av besluten i enlighet med vad som föreskrivs närmare någon annanstans i denna lag.

Ändringar i förordningen om Finlands Akademi

Det föreslås att förordningen om Finlands Akademi, som utfärdats med stöd av lagen, också ska ändras. I förordningen ska det föreskrivas om begränsning av antalet vetenskapliga forskningsråd till tre och att indelningen av forskningsrådets verksamhetsområden ska ändras i enlighet med detta.

Förslaget till namn på de tre nya forskningsråden samt den bifogade för kännedom men inte som del av förordningen avsedda verksamhetsområdesindelningen grundar sig på sådana utredningar av förändringar i verksamhetsmiljön och av fördelningen av ansökningar i olika vetenskapsgrenar forskningsrådsvis som har gjorts vid beredningen av reformen, på observationer som har gjorts vid hörande av intressentgrupper samt på internationella jämförelser när det gäller forskningsrådets verksamhetsområdesindelning. Även i fortsättningen ska verksamhetsområdesindelningen av forskningsråden vara flexibel, så att man kan svara på behov som förändras.

4. Propositionens konsekvenser

Samhälleliga konsekvenser

Propositionen kan om alla mål uppnås bidra på ett betydande sätt till att stärka det finländska forskningssystemet. Genom ändringarna kan också förutsättningarna för evidensbaserat beslutsfattande förbättras, vilket bidrar till att det finländska samhället är bättre förberett än tidigare på framtida förändringar.

Ett av målen för de föreslagna ändringarna är en enhetligare verksamhet än tidigare vid Akademien, som består av oberoende organ, och det leder sannolikt till en positiv effekt på Akademiens förmåga att bättre än tidigare kunna beakta förnyelse av vetenskapen och forskningen. Samtidigt kan man svara på behovet att öka gränsöverskridande samarbete mellan vetenskapsgrenar och att bevara organens självständiga identitet.

Den förordning som det föreslås att ska utfärdas med stöd av den föreslagna lagen kan förväntas inverka positivt på Akademiens förmåga till gränsöverskridande verksamhet mellan vetenskapsgrenar. Genom att minska antalet forskningsråd från fyra till tre förbättrar man Akademiens möjligheter att bättre än för närvarande uppfylla mångdisciplinära behov och andra föränderliga behov inom vetenskapen.

Ekonomiska konsekvenser

Propositionen bedöms få mycket små direkta ekonomiska konsekvenser. Indirekt ekonomisk nytta förväntas uppstå av Akademiens förbättrade förmåga att fungera enhetligare och av förmågan att bättre än för närvarande svara på verksamhetsmiljöns snabba förändringar.

När antalet forskningsråd minskar i enlighet med den föreslagna förordning som utfärdas med stöd av den föreslagna lagen kommer också sannolikt utgifterna för ersättningar till medlemmarna i forskningsråden att minska, men förändringen är marginell.

Konsekvenser för myndigheternas verksamhet

De föreslagna ändringarna av Akademiens uppgifter och verksamhet får konsekvenser för Akademiens verksamhet som förvaltningsämbete. Akademien har redan inlett beredningen av en organisationsreform av förvaltningsämbetet och den är också kopplad till den föreslagna förordning som ska utfärdas med stöd av den föreslagna lagen och till forskningsrådsindelningen enligt den förordningen. På kort sikt bedöms ändringen vara en utmaning för det ämbetsverk och dess personal som har fungerat i en oförändrad organisationsstruktur i över 20 år, men på längre sikt bedöms ändringarna förbättra ämbetsverkets funktionsförmåga. Att öka flexibiliteten ger möjlighet att genomföra nya uppgifter på ett effektivt sätt.

Konsekvenser för olika kön

Vid sammansättningen av Akademiens organ tillämpas bestämmelserna om jämlik representation av könen när organen inrättas. Av cirka 140 personer i Akademiens förvaltningsämbete är knappt 30 procent män. Till denna del förväntas inte propositionen få negativa konsekvenser för ställningen för någondera av könen.

5. Beredningen av propositionen

5.1. Beredningsskeden och beredningsmaterial

I slutet av 2016 beredde en arbetsgrupp vid Finlands Akademiens förvaltningsämbete en rapport om förändringarna i verksamhetsmiljön. I rapporten beskrevs också de utvecklingsmöjligheter som framkommit. Arbetsgruppens rapport var avsedd som underlag för fortsatt diskussion vid utvecklingen av arbetet i forskningsråden vid Finlands Akademi. I rapporten presenterades fem olika modeller för utveckling av forskningsrådsstrukturen.

Den 1 februari 2017 inrättade undervisnings- och kulturminister Grahn-Laasonen en arbetsgrupp med uppgift att utifrån rapporten från Akademiens förvaltningsämbete utarbeta ett förslag till åtgärder för utveckling av arbetet i och strukturen av forskningsråden vid Finlands Akademi. I gruppen fanns det företrädare för ministeriet och Finlands Akademi. Gruppen förpliktades att höra intressentgrupper när beredningen fortskred.

I mars 2017 ordnade gruppen sammankomster där man diskuterade utvecklingsåtgärderna med forskarsamhället och andra intressentgrupper. I sammankomsterna deltog Professoriliitto – Professorsförbundet ry, Suomalainen Tiedakatemia ry, Finska Vetenskaps-Societeten r.f., Svenska tekniska vetenskapsakademien i Finland r.f., Teknillisten Tieteiden Akatemia – Akademin för Tekniska Vetenskaper ry, Rådet för yrkeshögskolornas rektorer Arene rf, Finlands universitet UNIFI rf, Tieteentekijöiden liitto – Forskarförbundet ry och Vetenskapliga samfundens delegation.

I maj 2017 samlade arbetsgruppen genom en enkät in intressentgruppernas synpunkter på utvecklingsarbetet. Det kom cirka 700 enkätsvar, som användes som grund för beredningen. Största delen av dem som hade svarat på enkäten företrädde universitetens kår av professorer samt övrig forsknings- och undervisningspersonal. I enkäten kartlades intressentgruppernas synpunkter på Akademiens uppgifter, forskningsrådsstruktur samt utvecklingen av forskningsrådsarbetet och finansieringsverksamheten.

Intressentgruppernas synpunkter på stort förtroende för Akademiens finansieringsverksamhet var utgångspunkten för vad som man vid beredningen skulle hålla fast vid. Interdisciplinär forskning och fenomenbaserad forskning ska stödjas bättre än för närvarande, och vetenskapens förmåga att förnya sig måste säkerställas i utvecklingsarbetet. Intressentgrupperna förväntade sig att Akademiens forskningsråd tillsammans med de andra intressentgrupperna skulle ha en aktivare roll i den vetenskapspolitiska diskussionen. Dessutom önskades det att transparensen och öppenheten i organens (t.ex. forskningsråden och bedömningspanelerna) urvalsprocesser skulle vara större. Största delen av intressentgrupperna ansåg att övergången till en modell med tre vetenskapliga forskningsråd är motiverad bl.a. med tanke på praxis vid interdisciplinär verksamhet och internationellt samarbete.

I september 2017 begärde arbetsgruppen separat skriftliga synpunkter av jord- och skogsbruksministeriet, social- och hälsovårdsministeriet, finansministeriet, miljöministeriet, statsrådets kansli, arbets- och näringsministeriet, kommunikationsministeriet och försvarsministeriet. De erhållna synpunkterna utnyttjades vid finslipningen av ändringsförslagen.

Styrelsen vid Finlands Akademi behandlade ärendet vid många möten och sände sina synpunkter till arbetsgruppen den 23 februari 2017 och den 29 juni 2017. I sina brev framhävde Akademiens styrelse internationell kollegial bedömning, vetenskaplig och forskningspolitisk sakkunskap, arbete av hög kvalitet i forskningsråden, öppna utnämningsprocesser i organen samt stärkande av internationalism.

Vid personalmöten i förvaltningsämbetet vid Finlands Akademi behandlades reformen av forskningsråden i tre workshoppar som ordnades för personalen den 26 september 2016, den 20 januari 2017 och den 9 maj 2017. Resultaten från de två första workshopparna utnyttjades redan vid färdigställandet av rapporten från förvaltningsämbetet. I den tredje workshoppen fokuserade man på de förändringar i verksamhetsmiljön som är viktiga för arbetet i forskningsråden samt på de faktorer som måste beaktas vid utvecklingen av forskningsrådsstrukturen och av forskningsrådets vetenskapspolitiska verksamhet. Dessutom har det under utvecklingsarbetet ordnats diskussionsmöten för personalen. I dessa deltog också företrädare för undervisnings- och kulturministeriets grupp som beredde reformen.

5.2. Remissyttranden och hur de har beaktats

Det kom in yttranden om utkastet från sammanlagt x remissinstanser.

6. Samband med andra propositioner

DETALJMOTIVERING

1 Lagförslag

1 § *Administrativ ställning*. Det föreslås att paragrafen ändras så att Akademin ställning definieras som sakkunnigorganisation för vetenskap och forskning som hör till undervisnings- och kulturministeriets ansvarsområde. Ändringen motsvarar Akademin faktiska ställning bättre än den gällande lagstadgade definitionen.

2 § *Uppgifter*. Det föreslås att definitionen av Akademin lagstadgade uppgifter ändras så att helheten av uppgifter och dess hierarki framgår tydligare än för närvarande av paragrafen. Den föreslagna ändringen av definitionen av Akademin sakkunniguppgift förbättrar Akademin möjligheter att uppfylla de behov som orsakats av förändringarna i verksamhetsmiljön. Med sakkunniguppgift avses till exempel att Akademin producerar och erbjuder sakkunnigtjänster.

5 § *Vetenskapliga forskningsråd*. I enlighet med den gällande lagen finns det vid Akademin vetenskapliga forskningsråd som det föreskrivs om genom förordning. I paragrafens 1 mom. föreslås en ändring, enligt vilken forskningsrådets uppgift är att i enlighet med 2 § finansiera forskning samt att tillsammans med de olika organen vid Akademin uppfölja finansieringens genomslagskraft och effektivitet, planeringen av finansieringen och befrämjandet av forskning. Dessutom föreslås det att det i instruktionen för Finlands Akademi ska bestämmas närmare om forskningsrådets övriga uppgifter. Ändringen stöder utformningen av en enhetligare Akademi än tidigare och sålunda uppnåendet av de uppställda målen samtidigt som forskningsrådets beslutanderätt bevaras särskilt när det gäller finansiering. Såsom hittills ska Akademin uppgifter, som fastställs i 2 §, dock gälla verksamheten i Akademin alla organ. Även i fortsättningen ska det genom lag föreskrivas om sammansättningen av forskningsråden.

Det föreslås att paragrafens 2 mom. ska ändras så att samma person kan utses till medlem i ett forskningsråd för högst en mandatperiod åt gången. Det föreslås också att samma person kan utses till ordförande och medlem för sammanlagt högst två mandatperioder i följd, om han eller hon är ordförande under en av dessa mandatperioder. Genom dessa ändringar görs forskningsrådsarbetet mer attraktivt för aktiva forskare även i fortsättningen, eftersom utgångspunkten är att arbetet i forskningsrådet binder medlemmarna endast tre år.

Dessutom föreslås det att 4 mom. om ordförandens allmänna behörighet i ärenden som inte är principiella eller får vittomfattande konsekvenser ska styrkas, eftersom det är ändamålsenligare att sköta bemyndigandet genom en instruktion för Finlands Akademi som ges med stöd av 12 §, liksom när det gäller de andra organen vid Akademin.

8 § *Förvaltningsämbetet*. Den ändring som föreslås i paragrafen är närmast av teknisk karaktär, men den förtydligar förvaltningsämbetets behörighet när det gäller sådana bestämmelser om bemyndigande som utfärdas med stöd av 12 §. Bestämmelsen om förvaltningsämbetet ska ändras så att förvaltningsämbetet ansvarar för beredningen av ärenden samt för föredragningen, avgörandet och verkställigheten av besluten i enlighet med vad som föreskrivs närmare någon annanstans i denna lag. Denna ändring preciserar bestämmelserna om bemyndigande och gör dem mer exakta, varvid man i enlighet med 12 § kan utfärda

exaktare bestämmelser och föreskrifter om behörighetsfrågor genom förordning, instruktion eller arbetsordning.

12 § *Närmare bestämmelser och föreskrifter.* Det föreslås att paragrafens 2 och 3 mom. slås ihop, så att bestämmelserna om bemyndigande förtydligas och förenklas. Föreskrifter som kompletterar lagen och förordningen kan utfärdas genom instruktion och arbetsordning. Med stöd av 12 § kan styrelsen för Finlands Akademi i instruktionen fastställa befogenheterna för ordförande för organen eller förvaltningsämbetets beslutanderätt i ärenden som inte är principiella eller får vittomfattande konsekvenser eller vars avgörande närmast är rutinartat.

2 Ikraftträdande

3 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

LAGFÖRSLAG

Lag om ändring av lagen om Finlands Akademi

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om Finlands Akademi (922/2009) 1–3, 5, 8 och 12 § som följer:

1 § Administrativ ställning

Finlands Akademi är en sakkunnigorganisation för vetenskap och forskning och hör till undervisnings- och kulturministeriets ansvarsområde.

2 § Uppgifter

Akademien har till uppgift att

- 1) främja vetenskaplig forskning och forskningsförutsättningar samt utnyttjande av dem genom att finansiera dem och delta i internationellt samarbete,
- 2) vara sakkunnig på utveckling och genomförande av vetenskapspolitik,
- 3) utföra andra sakkunniguppgifter som det föreskrivs om genom förordning av statsrådet eller ges Akademien av undervisnings- och kulturministeriet.

5 § Vetenskapliga forskningsråd

Vid Akademien finns det vetenskapliga forskningsråd som det föreskrivs om genom förordning av statsrådet och vilkas uppgift är att i enlighet med 2 § finansiera vetenskaplig forskning, forskningsförutsättningar och utnyttjande av dem, att uppfölja finansieringens genomslagskraft och effektivitet, att tillsammans med de olika organen vid Akademien planera finansieringen och befrämjandet av forskning samt att för övrigt fungera såsom det föreskrivs i instruktionen för Finlands Akademi.

Statsrådet utser en ordförande och högst tio andra medlemmar till de vetenskapliga forskningsråden för tre år i sänder. Ett forskningsråd väljer första och andra vice ordförande inom sig. En mångsidig och högtstående vetenskaplig sakkunskap ska vara företrädd i forskningsråden. Samma person kan utses till medlem i ett forskningsråd för högst en mandatperiod åt gången. Samma person kan utses till ordförande och medlem för sammanlagt högst två mandatperioder i följd, om han eller hon är ordförande under en av dessa mandatperioder.

Innan forskningsråden tillsätts ska universitet, centrala statliga forskningsinstitut, myndigheter och samfund som företräder forsknings- och utvecklingsarbete, centrala vetenskapliga sällskap och vetenskapsakademier höras.

8 § Förvaltningsämbetet

Akademien har ett förvaltningsämbete som sköter förvaltningen av Akademien, de vetenskapliga råden, kommittén för forskningsinfrastruktur samt rådet för strategisk forskning och svarar för beredningen av ärenden samt för föredragningen, avgörandet och verkställigheten av besluten i enlighet med vad som föreskrivs närmare någon annanstans i denna lag.

12 § Närmare bestämmelser och föreskrifter

Närmare bestämmelser om Akademinns uppgifter, styrelse, vetenskapliga forskningsråd, sektioner, kommitté för forskningsinfrastruktur, råd för strategisk forskning och verksamhet, avgörande av ärenden och Akademinns personal utfärdas genom förordning av statsrådet.

Till den del som det inte ska föreskrivas genom förordning av statsrådet om de frågor som avses i 1 mom. får föreskrifter om dem utfärdas i den instruktion som godkänns av Akademinns styrelse eller om förvaltningsämbetet och förvaltningsämbetets interna verksamhet i den arbetsordning som fastställs av generaldirektören.